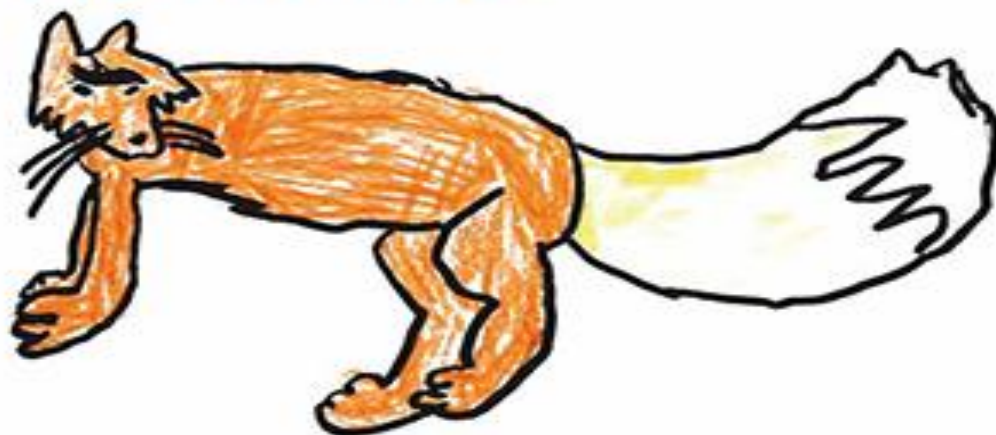

ДОБРЕ
ДОШЪЛ,
НАТАН!

Ирина
Папанчева

Ирина Папанчева

ДОБРЕ ДОШЪЛ, НАТАН!

литературен акт за раждане

©Ирина Папанчева, автор, 2019 г.

© Ария Молинос Стрелковска, илюстрация, 2019 г.

Издателство Fast Print Books, 2019 г.

ISBN 978-619-90570-4-9

Пролог

Докато бях бременна, мислех да пиша дневник, който един ден да споделя със сина си. После си казах, че ще оставя това за след като се роди. Не си представях, че ще пиша след преждевременното му заминаване, за да се свържа не с него, а с духа му. Никоя бъдеща майка не си го представя.

Но се случва на много от нас. Непредставимото. Непрежалимото. Преживяваме го в неизменността му. И продължаваме. Как? Често с мълчание. Погребваме мъртвото дете дълбоко в себе си и посещаваме това място тихо, тайно, сами. Етерът е пълен с лутащи се души на бебета, за които никой не говори. Родителското страдание и внимателността на другите превръща тези деца в табу, в болезнен опит, който е по-добре да бъде забравен. Но те не са опит. Те са нашите деца, които не чухме да проплакват. И без значение дали им даваме място в живота си, тях ги има.

Почти година след смъртта и раждането на Натан, изпитвам нужда да го родя още веднъж – в думите си, в историята ни, в обговарянето на времето, което споделихме, за да му дам живот и място. В света.

– Вашето бебе е умряло.

Това каза дежурната лекарка в предиобедна на 25 юли, час след като апаратът не долови тоновете на детето. Сестрите ме бяха успокоили, че се случва, и бяха отишли да я викнат да дойде с ехографа. Обадих се на Крис, искаше да е с мен при тези прегледи. Бях уверена както през всички изминали дни. Сигурна, че ще се справим и ще се роди момчето ми храбър юнак. Ще преминем през девет планини в десета заедно. Нямахме как да е другояче. Слушах всеки ден медитациите на Милена Голева за майка и бебе и си го представях, следвайки напевния ѝ глас: първо бебче, после на годинка, на пет, на десет, тийнейджър, млад мъж. Виждах го. И вярвах.

Крис беше вече с мен. Лекарката дойде. Продълговатият уред лазеше по корема ми и разнасяше лепкавата хладина на сместа. Виждахме бебчето, но беше тихо, тихо, мъртвешки тихо без ударите на сърцето му. Втори опит.

– Вашето бебе е умряло.

– Сигурна ли сте? – моят не-мой глас.

– Да.

С Крис се държахме за ръце. Прегърнахме се. Имаше сълзи, но не много, не още. Само студ, вътре в мен студ и тази мъртвешка тишина.

Предната вечер бях избухнала във внезапен плач, избликинал от пропукианата ми увереност. Вкопчих се в Крис, мокрех марковата му риза със сълзите си.

– Не мога, не мога да си представя да изгубя това бебче. Би ме съсипало, би ме изличило. Не знам как бих продължила. Не знам, не знам...

После бях сигурна, че същата вечер Натан се е качил на своята звезда. Така се и оказа, аутопсията го потвърди.

Майката знае. Но тогава се приютих в надеждата. Успокоих се. Сълзите изсъхнаха. Крис си тръгна.

А аз, докато пишках в подлогата, въздигната като на трон в леглото си, видях лисицата. Стоеше точно под уличната лампа, до една кола, и се взираше в шосето. Знаех за лисиците в Брюксел. Не ги бях виждала. Зарадвах се, много се зарадвах и след като сестрата отнесе гърнето, нагласих леглото си до седнала позиция, за да я погледам. Чух звуци като скимтене, вероятно ги издаваха други лисици, овластени от нощта. Коремът ме срязва, отпуснах се в леглото и постепенно заспах на фона на фалшивия лисичи хор.

Събудих се към 2:30 ч. Имах стягане в корема, видях, че отново кървя. Отвън лисиците продължаваха нестройното си пение.

Взех телефона. Руми ми беше писала. Казах ѝ за лисицата. Започнахме да чатим. Тя ми разказваше за животните в Колумбия и така в разговора ни се приплъзнаха една силно отровна змия и огромна боа, погълнала човек в Индонезия. Призори ѝ пожелах лека нощ и заспах.

Следващото ми съобщение е от малко след 11:00 ч: *Румка, бебето почива в мен...*

Лекарката беше млада. Гледаше ме с безизразно лице, може би по-скоро смутено. Несвикнало още с вида на болката при такава новина, която минава като цунами и помита всичко. Дали си представяше какво е да чуеш това? Сигурно го беше казвала и преди. Сигурно е виждала различни реакции по лицата на майките. Умрелите им надежди заедно с бебчето в тях.

Това Крис така и не можа да разбере. В този миг той изгуби детенце. Аз изгубих детенце и надеждата си да бъда майка. Бяха две отделни загуби, всяка от тях твърде голяма, не-по-силите-ми.

– Какво следва сега? – попитах лекарката.

– Можем да ви дадем лекарства, да се приберете и да чакаме след два-три дни да се стигне до естествено раждане. А можем да го предизвикаме днес и всичко да приключи до края на деня.

С Крис се спогледахме.

– Днес, днес да свърши всичко.

Оставиха ни сами. Може би едва тогава се прегърнахме истински и се разплакахме. Всичко е забулено в мъгла. Само онази реплика отеква съвсем ясно. Репликата, която сложи край на бъдещето. Бяхме се подготвяли за това бъдеще шест месеца.

Точно шест месеца по-рано беше процедурата. Събота, 24 февруари, 2018 г. Двоен празник. На този ден баща ми беше спасил живота ми, когато в ранната утрин ме беше намерил с глътнат език, вече посиняваща, и в пълно самообладание беше успял да разтвори устата ми и да извади езика. Казваше, че съм го ухапала до кръв. Живеех втори живот от този ден нататък, от шестата ми година. А сега може би щеше да започне първата ми бременност. На четиресет и две.

Облякох си зелената престилка и бяло болнично боне. Крис ме снима, широко усмихната. Докторът ни прие сърдечно. Беше взел случая ни присърце и много искаше да успеем. Легнах на масата, разтворих крака. Крис държеше ръката ми, докторът внимателно постави материала. Това беше. В тясното преддверие, в което се обличах, с Крис се целунахме. Излязохме от болницата, хванати за ръце, и отидохме на Панаира на книгата, в който участвах на щанда на френския си издател.

Първите симптоми се появиха след седмица, в Малта. След един пълен с изненади, организирани от Крис, рожден ден в небосклона на отношенията ни отново беше надвиснал буреносен облак. Надвечер се разхождах в по-малко туристическата част на Валета. Чувствах се отпаднала, тежка, уморена. Седнах на пейка край морето. Недалеч от мен групичка младежи се бяха подпрели на стената и си говореха по небрежния мутирал начин, присъщ на възрастта им. Местни хора минаваха покрай мен, отправени към своята съботна вечер. Аз бях сама. А може би не бях. Гадеше ми се. Станах и бавно тръгнах обратно към жилището. По-късно повърнах. Крис отмени резервацията ни в ресторант и поръча храна за вкъщи.

Десет дена след това се върнахме в болницата, за да ми вземат кръв за потвърждаване на бременността. Крис идваше винаги с мен. Посещенията бяха обикновено рано сутрин, преди работа. Тръгвахме по тъмно с колата. В стаичката той държеше ръката ми, а аз се сгушвах в него, дишах дълбоко и си представях море. Имам фобия от вземане на кръв. Истинската реакция настъпваше после, когато всичко беше минало. Крис казваше на лекарката да ми сложи лепенка на мястото, за да не го виждам. Но въпреки това изпитвах болезнена уязвимост, бях неспокойна, често плачех. Целият ден минаваше така в особена ментална отпадналост, сякаш иглата, заедно с кръвта, беше изтеглила и жизнената ми сила. Връщаме се в болницата всяка седмица преди и след процедурата, всяка седмица – ужасът, дишането, морето, слабостта. Представата за бебчето, което щеше да бъде заченато и да се роди. Това е, което ми помагаше да се преодолявам. И ръката на Крис. Отново и отново.

След още няколко дена – обаждане от болницата. Чаках в преддверието на Европейския парламент, за да вляза на събитие.

– Честито, бременна сте! – Гласът на сестрата звучеше тържествено.

– Това е... фантастична новина! – гласът на Крис беше развълнуван.

Майка ми, баща ми, сестра ми. Радостни сълзи. Чудото на фразата: „Бременна съм.“

Късно същата вечер – скарване с Крис. Бяхме имали гости, всичко се проточи твърде дълго, бях уморена, той беше в чудесно настроение и предложи още вино. Аз не можех да пия, единственото, което исках, беше да си легна. Другото единствено – да имам малко време с него, да споделим този специален момент само двамата. Вместо това, когато гостите най-после си тръгнаха, аз изразих разочарованието си (а това го умея, две мнения няма), напрежението ескалира и се скарахме.

– Важно е да бъда спокойна през бременността. Моето емоционално състояние се отразява на детето – казах му.

– Не се опитвай да ме манипулираш! – отговори той.

Така си легнахме, наежени.

Крис седеше до мен и държеше ръката ми. Бяха ми сложили спинална упойка и чакахме да дойде моментът за раждането. Бях разпитвала моята лекарка какво представлява, страхувах се, чудех се дали да я ползвам. Недей, беше ми казала приятелка. Няма да усещаш контракциите, може да навреди на бебчето. Но за моето бебче това нямаше никакво значение вече. Не искаха да ме боли. Седнах на леглото, сгънах се напред, с оголен гръб, Крис хвана ръцете ми. Очите ни се срещнаха, намигнах му, сякаш беше игра. Усетих проникването на иглата, чуждо тяло в замръзналата част на упоения ми гръб. Изоках, премина, сложиха ме да легна, зачакахме контракциите.

– Искам втори опит – прошепнах, – чуваш ли? Искам пак да съм бременна.

Крис ме погледна втренчено.

– Не мога да мисля за това сега

Прибрахме се около два часа след раждането в огромния ни, опустял откъм очаквания и надежди, апартамент. Цветята на балкона, които месец по-рано бяхме купили и пресадили заедно една вечер след работа, бяха изсъхнали от жегата. Строполих се на дивана. Прегърнах Крис.

– Намирам се на много тъмно място. Моля те, хвани ме и ме изтегли, ако започна да потъвам още повече.

Той кимна. Не помня друго, само това опустошено пространство, в което се бяхме озовали, и невъзможността да разберем, да повярваме, камо ли да приемем.

Първата седмица прекарах главно на същия този диван. Майка ми пристигна ден след изписването ми от болницата. До последния момент се колебах дали да я извикам – прибрах се след десетина дена. Може би щеше да е по-добре с Крис да сме сами, да сме заедно. Да споделим болката, пък дано тази ужасяваща загуба заздравя връзката ни. Но той се връщаше на работа в понеделник. А и предстоеше церемонията. Неговите родители щяха да дойдат. А моите?

Майка чакаше знак от мен. Реших спонтанно. Намерих билет на добра цена в четвъртък вечер и тя пристигна в петък. В залата за посрещания ми се усмихна широко и ме прегърна. Моята майка. Усмихната дори когато сърцето ѝ е в гърлото.

Тази първа седмица бях като в делириум. Сбор от функции. Мен ме нямаше. Огромна, поглъщаща празнота. Вакуум. Лежах на дивана, бях още слаба. Виеше ми се свят, когато станех, и кървах. Майка ми правеше всичко. Аз пращах съобщения на приятели със скръбната вест. Отговарях на съобщения. Говорех по телефона. По малко четях. Всичко това в някакво безсъзнателно състояние. Пароксизъм, недоумение, невиджана на нищо предстоящо. Твърде много и необозримо жестоко беше, че в тази толкова тежка година се случи и това. Всичко крещеше за загубата ми. Усещах я чисто физически, празнотата. Там, където имах бебче, сега нямаше нищо. Само коремът ми стоеше леко издут и походката ми беше на бременна жена. В огледалото вместо себе си виждах загубата. Състоянията ми се сменяха от вледеняваща празнота до всепоглъщаща болка.

Плачът беше отделно същество. Връхлиташе ме без предупреждение. Без предхождащи мисли. Изведнъж лицето ми се сгърчваше и плачът избликваше, отчаян и изгубен. Хлиповете ме давеха, задушаваше се. Сядах за момент, поемах си дъх и продължавах. Докато не останех без сълзи и сили.

Вечер излизах с майка и Крис. Вървахме из улиците както през толкова много други вечери преди и след зачеването. Извърщах очи от яслите, в които си бяхме представяли как водим нероденото си дете. Понякога сядахме на питие. Още не можех да пия алкохол, пиех антибиотици. Но не исках доматен сок. Бях изпила огромни количества от него през бременността. Всичко правех автоматично. Тялото ми се движеше, но съзнанието ми беше застинало в непроумяване. В един от първите дни отидохме на малка екскурзия с колата до някакво езеро наблизко. Беше приятно около него. С майка седнахме на сянка, досами водата, а Крис отиде да проучи обстановката. По-късно ядохме италиански сладолед в заведение с гледка към езерото. Всичко беше нормално, естествено, ненормално, чудовищно, редуване на мигове на неадекватна обичайност и пропадане в нищото.

Но най-страшни бяха нощите. В момента, в който легнех, усещах психическа тежест. А загасяхме ли лампата, тъмнината ме задушаваше и не можех да заспя. В някои вечери Крис ме галеше, докато дишането ми се успокои. Една вечер заспа преди мен, аз четях. Затворих очи и сълзите отново тръгнаха. Светнах и седнах. Плачех първо беззвучно, после захлипах. Той спеше. Разтърсих го. Събуди се.

– Не мога сама, тежко ми е, много ми е тежко.

Прегърна ме. Плачех неистово, плачех загубата на милото ми, единствено дете, плачех смазващото страдание на изминалите месеци. Картини от най-тежките моменти се връщаха с безмилостна яснота. Вървя през парка и плача на глас посред бял ден след поредно сдърпване с Крис. Връщам се в стария ни апартамент през нощта сама и спя там, защото не мога да остана с озъбената му ехидност. Изкривеното му лице, когато ми се разкрещя в градините на абатството, ден преди да вляза в болницата по спешност. И още. Не му спестих нищо. Говорех на пресекулки, давех се. Той ме слушаше, галеше, не каза нищо. Постепенно заспах в ръцете му.

Нощите бяха тежки и в болницата. През деня успях да съм спокойна, да почивам, да поддържам тонуса и увереността си, че ще успеем. Ще издържим две седмици, ще влезе бебчето в двайсет и четвъртата седмица и ще ни преместят в болница, където, ако се наложи, ще мога да родя и да се погрижат за него. Спях, слушах медитации, говорех по телефона, четях. Бяха ме сложили в единична стая, въпреки че се водех в двойна, за да платя по-малко. Хубава светла стая с гледка към улица и корони на дървета, огромно зелено полюшващо се петно. Периодично идваха сестрите, мереха ми кръвното, вземаха ми кръв всеки втори ден, правеха ми физиотерапия на краката – превенция за тромбове, отнасяха гърнето и го връщаха чисто. Повечето бяха мили, приветливи, внимателни. Физиотерапевтката ми разказа как сестра ѝ също трябвало да лежи три месеца, и на нея ѝ се спугали водите, но децата оцелели, близнаци. И моето щеше, нямаше как да бъде друго. Един ден дойде жена с посребрели коси и емпатично лице.

– Психолог съм – каза. – Имате ли нужда от подкрепа?

Отговорих ѝ, че съм в терапия и че като цяло съм положително настроена, имам вяра.

Следобед идваше сестра ми, сама или с племенника ми и мъжа си – влязох в болницата на втория ден от гостуването им. Бяха дошли, за да прекараме дванайсет дена заедно. Сега бяха в жилището ни без мен. Тя ми носеше храна, плодове. В болницата храната не беше лоша, но еднообразна. Сестра ми седеше до леглото ми по два часа на ден, говорехме си, прегръщаше ме, пипаше корема ми, за да усети племенника си. *Навън сме, но не мога да спра да плача*, написа ми в една от първите вечери. *Няма за какво да плачеш, всичко ще бъде наред.*

След работа пристигаше Крис и оставаше с мен до края на свиждането в девет часа. През уикенда беше там през цялото време. Носеше ми сготвена от него храна, гледахме филми, говорехме си. Така минаваха дните, бързо и обнадеждено. Въпреки че развитието на състоянието ми не беше обнадеждаващо – на третия ден ми се спугаха водите, ден-два по-късно беше останала много малко вода около бебчето, кървах, на моменти силно, от мен излизаха и други неща – зеленикави парчета, кафява течност... Но решимостта ми беше непоколебима. Ще родя това бебче. Ще бъде воин. Казвах му го, молах го да остане. Нужен си ни, много си ни нужен. Но нощите... Крис ме прегръщаше, целуваше и тръгваше. Оставах сама в леглото и в нощта, и беше така неестествено да не съм с него, да съм в болницата, сама, за неизвестно дълго време, но колкото по-дълго, толкова по-добре. Най-добре месеци. Най-добре. Но как ще издържа месеци, без да стана изобщо? Как няма да полудея? Ето и сега, искам да скокна, да стана, да се раздвижа малко само. Самата мисъл, че не бива, ме подлудяваше. Идваха ми на помощ книгите. Четях *The Passage of Love* на Алекс Милър. Автобиографичен роман, дълбок, изящно написан. Дочитах и „Силата на настоящето“ на Егхарт

Толе, последните глави бяха за приемане на страданието, безропотното оставане в него, докато не отmine. Медитациите. Филмите – Крис ми беше записал няколко по-леки и развлекателни. Родителите ми, които звъняха по няколко пъти на ден и следяха всяка промяна в състоянието ми. Руми в Колумбия, с която си пишехме и чувахме, главно нощем. Не се бяхме виждали от около двайсет години, но връзката ни беше непокътната. Пращаше ми историйки, видеа, какво ли не, за да ме разсее. Датската ми приятелка, която също лежеше в болница след сериозна операция и която беше до мен по време на бременността ми. Другите близки приятели, които ми пишеха и се обаждаха.

Винаги съм страдала от периодично безсъние, но през бременността сънят ми съвсем се наруши. Спях по три-четири часа. След като се откажех от измъчените опити да заспя, се местех в хола и осъмвах, пишешки роман за Брюксел, и правейки проучвания за него. По-късно търсех име за бебето, гледах десетки имена и значението им, и се опитвах да ги свържа с нашето дете и да усетя вибрациите им. Дали някое е неговото? След подписването на договора за новия апартамент, подтикната от думите на Крис, че се чувства сам в този проект, си направих профил в Pinterest и разглеждах декорации на жилища. И аз с нещо да допринеса за създаването на общия ни дом. През деня бях уморена, а се случих особено интензивна година в работата...

Но в болницата почивах и компенсирах нощното безсъние с дневен сън.

– Виждам те с бебчето – казваше Руми. – Съвсем ясно те виждам с количка, ще станеш майка, сигурна съм.

Количката и аз я бях видяла. Не една, много. В сайтовете, из които се ровеше Крис. Тази, която ми предложи приятелка. В специализиран магазин. Бях смутена – на четиресет и три години нищо не знаех за детски колички. Крис ми ги показваше компетентно, обясняваше ми, аз ги пробвах... На излизане от магазина той се загледа в дрешките за момченца на „Армани“. Бяха безумно скъпи.

- Такава може да му вземем за изписването – подхвърли Крис.

Как ли пък не, ще закърмям сина си с „Армани“. На други неща ще искам да го науча в живота, не на дизайнерски марки.

Крис ме информираше ежедневно на каква цена можем да купим това или онова, аз кимах и казвах: о, звучи добре. Чувствах се малко гузна от това, че нищо не правех, нищо не търсех.

Само вечер пеех на бебчето в леглото. *На дивана под юргана коте бяло се е свряло, / хърка-мърка недоволно, / прави се на болно...* Само толкова си спомнях от песента, която сестра ми тананикаше като малка с тъничкото си гласче. Но и само нея знаех, затова я пеех ли, пеех, почти всяка вечер дори когато бях ядосана или тъжна, пеех ли, пеех, в леглото и под душа.

По-късно, след третия месец, започнах и да му чета откъси от моите четива. Последното май беше Куци. Картината на живота му в Лондон беше доста депресивна. Дали е добре за бебчето, зачудих

се, ако това ще е първата му представа какъв може да бъде животът на един мъж... Самотен, изгубен. Говорех му. Наричах го *бебче сладко*. Винаги на български. От утробата да свиква. Казвах му, че много го обичаме. Че разминаванията ни нямат нищо общо с него, че и ние се обичаме въпреки караниците, че много го искаме и ще бъдем добри родители...

Крис беше проучил и яслите и го беше записал в списъците за чакане на няколко от тях. Чакаше се дълго, затова не беше необичайно нередени още деца да имат своето запазено място в света. Спорехме кога детето ще тръгне на ясли и защо ми е притрябвало да го водя на Фуертевентура, колко дълго ще стоим в България през майчинството ми и защо не съм заминела без бебчето, щяло да му липсва и на него. Колко седмици майка ми ще бъде у нас и как така все съм мислела каква помощ да получа през майчинството. Имам ли изобщо сили да бъда майка, щом основната ми мисъл е за това кой да ми помага. И какво ли не още. Спорехме, спорехме, спорехме...

– Винаги аз купувам първата играчка за децата си. Вече съм избрал и за нашето.

В един неделен следобед, когато бяхме в поредната хармонична фаза, Крис ме заведе до витрината на магазин за детски играчки и ми я показа. Оранжева лисица с хитра муцунка.

– Харесва ми. Но ще е от двама ни.

В болницата ми донесе подарък. Отворих внимателно кутията, опакована с ефирна бяла хартия. В нея имаше черен комплект – тениска и клин. На тениската – бял надпис: *Black is back*. Побиха ме тръпки. Но прогоних черните мисли. Благодарих му. По тукашните ширини може би черното не носеше същата обремененост. В онази утрин, когато установиха отпътуването на Натан, за първи път си бях сложила тениската.

Обичаше да играе на криеница още от зачеването си. Заради тази му склонност преживяхме първия голям стрес в началото на втория месец. Подготвихме се за отпуска в Мароко. Стегнахме куфарите след работа, щяхме да летим на следващата вечер. На сутринта имах рутинния преглед. Все така ходехме до болницата минимум един път седмично. Легнах на масата, хладното плъзгане на ехографа по корема ми, влажната следа като от охлюв, матката ми на екрана – необитаема планета. Петното в нея се местеше, приближаваше, отдалечаваше. Докторът се прокашля и каза:

– Не виждам бебето. Вече би трябвало да се вижда.

Още един опит. Но не.

– Елате пак в понеделник сутрин.

– Няма как да дойдем, тази вечер летим за Мароко.

– Силно препоръчвам да не летите никъде. Може да имате извънматочна бременност. Ако заминете и се наложи да ходите по техните болници, това може да ви струва живота.

– Какво ще стане, ако действително имам извънматочна бременност?

– Ще предизвикаме аборт.

С Крис седнахме в коридора, смълчани. Прегърна ме.

– Никъде няма да ходим.

– Толкова ми се искаше...

– Това не е важно, по-важно е детето.

– С детето всичко ще бъде наред, ще видиш.

Все пак решихме да се махнем от Брюксел. Заминахме за Аахен, където в безличната стая на „Хилтън“, се излежавахме, четохме, гледахме филми и любихме два дни. Разхождахме се из града, бяхме в музея за модерно изкуство, бяхме в хубав бар, който той беше намерил в интернет, пих безалкохолен коктейл, говорихме си, смяхме се. В понеделник сутрин, на път за болницата, Крис ме попита:

– Страх ли те е?

– Не. А теб?

– Малко.

Час по-късно ехографът улови малката точица, която беше нашето дете. Облекчение, радост.

– Ех, да бяхме заминали за Мароко! –

Три-четири дни след отпътуването на Натан казах на майка, че искам да излезем по магазините. Разпродажбите бяха към края си. Беше горещ ден. Стигнахме до началото на авеню „Луис“ и влязохме в няколко магазина. Пробвах какво ли не. В големите огледала на съблекалните гледах провисналия си корем и бледото си лице, сянка на себе си. Обличах, гледах се, събличах, механично, съзнавайки напълно пълното безсмислие на акта. И въпреки това. Купих си плътна сива рокля, малка синя кожена чанта и колан. Животът ми беше свършил, а аз пазарувах. Но чрез тези покупки сякаш исках да приключа с новороденото минало, което до преди два-три дни беше сегашно продължително.

Бях си накупила хубави дрехи за бременни от приятелка. Повечето от тях бяха за хладно време, пазех ги за есенните месеци на късната си бременност. Така и не ги облякох. Нито палтото. Също втора ръка, от фейсбук. С Крис ходихме да го вземем от Вилворде. Бяха семейство поляци, много симпатични. Имаха момченце. На тръгване тя извади детска грейка с дълги ръкави, съвсем запазена,

и предложи да ни я продаде за незначителна сума. Не бях купила нищо за детето, не исках да купуваме преди самия край на бременността. Неговите родители взеха първата тениска. Майка ми ги последва. Това леко ме напрегна. Казах да не се купува повече. Но тогава се съгласих. Когато се прибирахме, носех няколко неща, грейката беше най-отгоре. Вече бяхме в новото жилище. Пред асансьора на нашия етаж дрешката се приплъзна, и бавно, като на каданс, започна да пада. Преметна се през парапета като телце и полетя, падна на стълбите няколко етажа по-долу, малък труп с разперени ръце. Разтреперах се. *Надявам се, че не е лоша поличба*, казах на Крис, който хукна да я вземе. И неговото лице помръкна.

Преди да замина за Бургас, помолих Крис да прибере всичките ми дрехи за бременни. *Не искам да ги виждам, като се върна*, казах. Беше ги складирал в кутии в мазето. Взех си ги, когато се изнасях няколко месеца по-късно.

– Ще ти взема детето – заяви Крис на излизане от апартамента, малко след като му казах, че не съм сигурна за местенето в друго жилище, защото се чувствам дълбоко нещастна.

– Какво?!

– Чу ме. Ще изискам настойничество над детето.

– Я се върни и седни да поговорим. Не можеш да кажеш нещо такова и да излезеш.

– Ще си говорят адвокатите ни.

– Крис, би ли се върнал. Това, което каза, е много сериозно.

Върна се и нервно застана прав до фотьойла. Показваше ми, че не смята да се застоява.

– Крис, това са пълни глупости. Няма как да ми вземеш детето! Ще доведе хора от цял свят, които да свидетелстват. Нямаш никакъв шанс. По-важното е: защо искаш да ме унищожшиш? Как може да ме обичаш и да искаш да ме нараниш така?! Защо правиш невъзможно за мен да остана с теб?

– И без това нищо не правиш. Колко ясли си проверила? Цялото ти мислене и планиране, свързано с детето, е за това кой ще ти помага.

– Чуваш ли се? Всичко преиначаваш и манипулираш.

– Ще ти кажа какво трябва да направим. Трябва да идем на уговорената среща днес и ти да подпишеш договора. Това е, което трябва да направим.

– Но аз не се чувствам сигурна. Как да те последвам, когато току-що ми каза, че ще ми вземеш детето? Детето, което още не е родено. Даваш ли си сметка какъв стрес ми причиняваш? Как да ти имам доверие? Как да те последвам, когато, след като се роди бебчето, ще си мисля само как ме следиш и събираш доказателства за това каква лоша майка съм? Че някой ден можеш всичко да преиначиш и да го използваш срещу мен в съда, ако се разделим?

– Не трябваше да казвам това.

Изричайки тези думи, се приближи и седна до мен на дивана. Разплака се.

– Вместо да се караме, хайде да подпишеш този договор и да прекараме следващите петдесет години щастливо заедно.

– Но как да стане това, когато ти нямам доверие?

Стана. По-късно същия ден отидох с него и подписах договора, с който се отказвах от жилището си с две спални и гледка над вътрешни дворове и голямо дърво – символа на моите независимост и успех в Брюксел, в което бях живяла три години, последната от които с Крис, и се доверявах на това да градим нещо заедно. Дом.

Ден след подписването на договора заминахме за Комо, където прекарахме една лежерна, щастлива седмица в почивка и посещения на околните градчета и палати. В едно от тях се застояхме в магазин за шапки заради моята неспособност да избира. Накрая взех две. Продавачката, която лично бе направила едната от тях, на раздяла се усмихна и с бегъл поглед към леко издутия ми корем, каза:

– И успех!

– Как разбрахте?! Вие сте първата, която забелязва! – възкликнах.

– Минават много хора оттук... Излъчването Ви.

Нейното беше сърдечно, добро. Помня гордостта, която изпитах от предстоящото ми майчинство. Помня мисълта, че думите ѝ бяха като благословия. Сложих си *нейната* шапка и продължихме разходката си.

– Разбираш ли, че за мен има огромна разлика между това да съм имала неуспешна бременност и да съм майка на починало дете? Второто ще бъде огромна травма, ще го нося цял живот, ако не полудея още сега.

С Крис обсъждахме церемонията по раздялата с Натан, вече вкъщи. Така кръстихме бебчето, след като разбрахме, че е починало. Имахме две-три имена. Самюел. Матиас. Натан беше любимото на Крис. *Той даде* – това означаваше. Аз се колебаех, защото в България щяха да го наричат Нат, а Нат не ми харесваше за мъж. Не ми харесваше и Сам.

На родилното легло нямаше време за повече мислене.

– Самюел? – каза полувъпросително Крис.

– Натан! – казах аз. На небето едва ли щеше да има значение, там едва ли ползват умалителни.

Крис държеше да имаме церемония. Аз разбирах, че това е важно, но се страхувах, че ще се разпадна и после няма да мога да събера частиците или да намеря точните им места.

– Може да не идваш – каза той.

– Изключено.

Започнах да се подготвям за най-голямото изпитание.

Исках детето да бъде опято. Опитвах да се свържа по телефона с българската църква, но безуспешно. Качихме се в колата с майка ми и Крис ни закара. Църквата беше заключена. Намерих номер на тази в Люксембург. Докато обяснявах, се разплаках. Жената беше внимателна, каза, че свещеникът е заминал за България в отпуска. Насочи ни към Руската църква. Благ мъжки глас. На френски, за срам, пак ревейки, му обясних. Той поднесе съболезнованията си, записа мястото и часа и обеща да дойде.

Крис приготвяше вещите на Натан, които да бъдат положени в ковчега с него. Той се занимаваше с всичко около церемонията. Аз все така изпитвах страх и несигурност, не знаех как ще успея да мина през това, без да полудея. Да бъде на погребението на детето си. Звучеше чудовищно. Крис събираше малкото вещи. Блузката от майка му. Играчката, която му беше поръчал, докато лежах в болницата, заразен от вярата ми. Извадих картичката, която бях купила от къщата на Моне, година преди Натан да бъде заченат, с надеждата някой ден да я надпиша при раждането на детето си. Градина с детенце в нея. Седнах и започнах да му пиша писмо. Всички думи, които носех в себе си за него. Обични, обезумели, прощаващи се, приемащи.

– Как си могла да направиш това? Как си могла? Още не сме го погребали! – Лицето на Крис се изкриви, сгърчи се, от очите му рухнаха сълзи, хукна към банята. Аз след него. Опитвах се да го прегърна.

– Съжалявам, съжалявам! Не знам какво правя, не съм на себе си. Имам нужда да се хвана за нещо, разбираш ли, имам нужда от надежда. Иначе ще полудея. Ти имаш други деца. Аз загубих единственото. И с него мечтата си да бъде майка. Бях толкова близко. Толкова ми липсва! Разбираш ли?

– Не, не разбирам. Не разбирам как си могла да се обадиш в болницата два дни след като Натан умря. Това е предателство към него, към паметта му. Как си могла! Остави ме, остави ме!

Крис хлипаше безутешно.

Разпадах се. Не се чувствах виновна. На мъртвородилата всичко е позволено.

Но Крис не разбираше.

За него бях извършила неппростим грях. Бях се обадила в клиниката, за да кажа какво се е случило и да попитам как може да бъде планирана следваща процедура.

Дните минават един след друг, леки и безпосочни като залутани пеперуди. До преди десет дена посоката беше ясна – ноември, когато първото ми дете трябваше да се роди. Момченцето ми. Натан. Но тази посока се изгуби и вместо да чакам раждането му, паля свещички за паметта му.

Родната земя дава сила и енергия, която никоя друга не може да предложи. Прибрах се в Бургас, в поредното безметежно лято, сякаш нищо не е било.

На летището ни посрещна семейството на сестра ми. Племенникът ми ми поднесе букет. Сестра ми ме прегърна силно, вкъщи – баща ми. Легнах на дивана, никой не говореше за случилото се. Дванайсетгодишният ми племенник беше прекарал деня в чистене и подреждане на апартамента за пристигането ни. Сам ми беше застлал леглото, а отгоре беше оставил хавлии и сапун. Беше поискал да ми купи цветя. Бях стъписана от усета на едно дете да направи верния жест, да ми даде точно това, от което имах нужда.

Фигурата ми е същата, само коремът ми, който все още е леко издут, напомня за неотдавнашната ми бременност. След фазата на заглушаваща болка и невъзможност, влязох във фазата на невярването. Че това се случи. Че се случи на мен. Че моето дете избра да стане ангел още неродено. Мъката ми този път е непозната територия. Безбрежна. Празнотата в мен ме обзема и прави всичко нереално и безсмислено. Още не проумявам това, което се случи. Трябва време, знам. Но какво ще промени времето? Личната ми история вече съдържа тази загуба и това ще е завинаги. Краткото завинаги на живота ми.

В болницата чувах непрекъснато плача на новородените, по всяко време. Казвах си, че би било недопустимо жестоко да не чуя плача на моето дете след толкова чужд детски плач. Надявах се този плач да му даде сили и на него, стимул да издържи, да минат тези две седмици, да влезем в двайсет и четвъртата, пък като ни преместят в другата болница, и когато Бог е рекъл, да изплаче и той. След толкова много бебешки плач да чуя този единствен плач, оповестяващ неговото раждане.

Когато излязох, не можех да погледна към бременна жена или малко момченце, без да изпитам задушшаваща мъка. Не защото тях ги имаше. А защото нас ни нямаше.

Сън, няколко дни след раждането на Натан. В Бургас съм. Вървя успоредно с бременна жена. Казвам ѝ, че съм изгубила детето си преди дни. Два дни не ни стигнаха, казвам, за да влезем в двайсет и четвъртата седмица. В България можеше да те обродят навреме, има много добра клиника. Така е трябвало да стане, отговарям.

Всеки изминал ден в болницата беше малка победа, която ни доближаваше към шанса за живот за Натан. Така се изнизаха дванайсет дни. Три дни преди местенето душата му се прибра на своята планета.

Две-три вечери след като се върнахме в апартамента. Майка ми си беше легнала. Лежах в спалнята и четях. Крис беше в хола. Беше ми казал, че иска да е сам. Чаках го да дойде, не исках да заспивам сама. Час по-късно застанах на вратата. Седеше на дивана, в тъмното, и гледаше екрана на телефона си.

– Няма ли да си лягаш?

– Не ми се спи.

– Не можеш ли да правиш същото в спалнята? Не искам да съм сама.

Седнах до него. Започнахме някакъв безумен разговор, не помня за какво се разправяхме. Накрая му казах:

– Знаеш ли какво си мисля? Мисля си, че Натан избра да си отиде, защото не искаше да живее с тези родители.

Разплака се.

– Как можеш да си толкова жестока?

В първите дни в Бургас изпитах нужда да погледна назад и да видя сенките на другите мъртвородени или починали бебета в рода. На двете ми баби и на вуйна ми.

Тодорка, седмаче. Наричали я Дочка. В студената зима на 1942 г. баба ми Ерина, тогава на двайсетина години, лежала близо до печката в ледената стая и раждала. Контракциите се усилвали, тялото ѝ вече не било нейно, болката го владеела и заглушавала всяко друго усещане и мисъл. Тънките ѝ светли коси били потни, разпилени, бялата забрадка свлечена. Дядо ми се суетял около нея, току подпитвал нервно дали иска нещо, но единственият отговор били виковете и стенанията ѝ. Огънят хвърлял отблясъци по лицето на баба ми, на младата жена, която тогава тя била, разкривеното ѝ лице. Главичката на бебето вече се подавала. В селото, Индже Войвода, нямало лекар, нито акушерка. Две баби с тъмни дрехи и черни забрадки се суетели около моята. Едната погалила мокрите ѝ коси, погледнала между разтворените ѝ крака и наредила на дядо ми, който се въртял объркано наоколо, колкото да не седи на едно място, да стопли вода. Дядо сложил на кухненската печка, в която пропуквали въглища, менче и след още петнайсетина дълги, много дълги минути за баба ми, в които виковете ѝ зачестявали, водата забълбукала. Другата баба сипала част от нея в леген, смесила я със студена вода, и го поставила близо до баба. Отпратила дядо в коридора, застанала до кушетката, на която лежала баба, и ѝ занареждала да напъва. Баба със сетни сили дишала тежко и крещяла и главичката на бебето се подала, последвана от малкото му червено телце. Бабата го поела, изтеглила го и го обърнала. Кратко проплакване и изскърцване на ножица. Бебето било измито в топлата вода и повито в приготвената пелена. Баба лежала на леглото, отпусната и

обезсилена, но успяла да надигне глава и да погледне детето си. Бабата ѝ го подаде, тя го поела в прегръдката си, вдишала уханието му. Дядо, на когото вече било позволено да влезе, приближил и със зачервени очи гледал първородното си дете.

Двайсет дни по-късно плачът на баба ми изпълнил същата тази стая, блъснал се в тавана и паднал обратно скършен. Дядо ми си проправил път в снега до църквата в центъра на селото и се върнал заедно със свещеника. Бебето лежало в прегръдките на баба ми бездиханно. Свещеникът го поел, сложил го на миндера и предал душата му на Бог. Погребали го в селските гробища по-късно същия ден, с дървен кръст с името и датите на краткия му живот.

Станка. Две години по-късно, в поредната сурова зима, баба ми раждала отново. Студената стая, огънят, чиято топлина стигала само в непосредствена близост до огнището, виковете на баба ми, слепените ѝ от пот коси, всичко било същото. Бабите, сновящи наоколо, коритото, пелената. На иконостаса с Богородица и Младенеца горяла свещ. Дядо ми стърчал, смълчан и ненужен, и се чудел какво да прави със себе си. Поглеждал през прозореца към заслепящата белота, под която селото било изчезнало. Притаеният му дъх и виковете на баба ми. И ето, че бабите го отпратили отново, и всичко се повторило: виковете на баба, напъните, дребното червено бебе – момиченце. Не всичко. Детенцето било мъртво. Плачът, свещеникът, гробчето, дървеният кръст.

Баба ми Ерина беше упорита жена. След две деца, погълнати от лютите селски зими, погледнала решително дядо ми и каза:

– Местим се в града!

И дядо разбрал, че не може да върви срещу думата ѝ. А и той искал потомък. Напролет събрали малкото си покъщнина, натоварили я на една каручка и я подкарали към Бургас. Тук си намерили стаичка под наем и дядо ми започнал работа като полицай. Две години по-късно баба била отново бременна. Един ден, като се връщал от работа, дядо видял мъж, който сам си строил къща. Казал си: „Ако той може, защо аз да не мога?!“ На следващия ден напуснал полицейската си работа и се хванал в строителна фирма. Учил и упражнявал занаята в течение на месеци, а в обедната почивка се обучавал в мазане. Дядо ми не се страхуваше от работа. Трудовият му стаж беше започнал на четиригодишна възраст, когато бедните му родители го дали за овчарче из Странджанския балкан. Сам-самичък пасял овцете, треперейки от страх. Питам се какви ли образи е вземал страхът на невръстното дете, което бил дядо, колко ли много е плакал и какво го е спасявало в гъстия мрак на гората и душата му? Никога няма да знам. Но си мисля, че привидната му суровост и чепатост на характера, начумерените му предупреждения да не му купуваме никакви подаръци по каквото и да е повод, и ядосването му, когато не се съобразявахме, неумелостта му в това да изрази нежност, и тромавостта му, когато все пак го правеше, са заченати там, в тъмните дебри на Странджа... И така, когато се почувствал готов, купил малко парче земя и сам-самичък построил къщица в покрайнините на града. Наоколо имало лозя и полета, и тук-там някоя друга къща. Когато видяла мястото, баба ми ахнала:

– Затова ли дойдох от село в града – да съм пак на село?!

Но някой бил казал на дядо, че един ден това ще бъде центърът на Бургас. Така и станало. Малко преди да роди, баба имала сън. Привидяла ѝ се Богородица, която ѝ каза:

– Две деца ти взех, да знаеш, че и това ще ти взема.

Когато се събудила, каза на дядо:

– Ако имаме момиче, ще бъде Мария. Ако е момче – Христо.

Традицията децата да се кръщават на бабите и дядовците си тогава, имала силата на закон, но волята на баба ми се оказала по-силна. Леля ми Мария живее и до днес.

Другата ми баба, Елена – градска жена, красива и горда. Миньонче с осанка на кралица. Тръгнала да ражда второто си дете в десетия месец. Нямала никакви контракции. Детето починало в нея. Извадили го парче по парче. Името му било Петър. Помня споменаването на това дете някъде там в миналото. Но не помня подробности. Майка ми ми разказва тази история, когато я питам малко след прибирането си в Бургас. Представям си дядо ми Борис, висок, слаб, мек човек, как стои прав в коридора на болницата и чака, чака с тръпнещо сърце, какво? Новината, която никоой не иска да дочака. Представям си как са вървели към вкъщи, малката ми баба, със заоблено тяло и издут корем на бременна жена, и високият ми дядо, с провиснали рамене под товара на мъката, ръка за ръка като слепци, които си помагат, за да не загубят пътя. Как са се прибрали в малкото жилище и тя е легнала на дивана в хола, а той я е питал:

– Ленче, искаш ли нещо?

А тя е стиснала устни:

– Нищо не искам.

Но за разлика от мен баба не е можела да се залежи – вуйчо имал нужда от нея. На следващия ден сигурно е станала, погледнала в кръглото огледало в коридора опустялото си лице, сложила си червило и започнала да готви.

Преносено дете била и майка. Но този път лекарите били по-далновидни и не се доверили на природата. Направили цезарово сечение, извадили бебето и майка проплакала. Този път баба и дядо не били слепци, държейки ръцете си. Стъпките им били леки, а залезът непременно трябва да е бил ален като домати, въпреки че нито дядо ми беше хамалин, нито баба – зеленоока.

За дядо семейството беше много важно. Защото той никога не намери и позна своето. Беше оставено дете. Припознатата му майка сънувала една нощ Богородица, която ѝ казала, че ще намери дете под дървото в църквата. На сутринта отишла и видяла повито бебе в кошница. Имало и бележка: „Името му е Борис.“ Първо го кръстили Борис Общински. Едва след това семейството, което го прибрало, му дало фамилията си. Само нея, не и обичта си. Отнасяли се с него като с ратайче, момче за всичко. *Майка ми беше лоша жена*, казваше той. Имал двама братя. Единият се самоубил. Другият останал сам и също починал рано. Само дядо ми, заекващият ми, стеснителен и добродушен дядо, беше успял от Горна Оряховица да стигне до Бургас, да се ожени за жената на сърцето си (много беше смотан, казваше баба, а аз бях красавица) и да има две деца. Той беше единственият, който ожени внучките си и видя правнук. Но до края остана с този предвкъпан копнеж да познае кръвта си.

– Чувах, Ирка – казваше ми в последните си години, – че съм имал чичо в Щатите. Не можеш ли да го намериш по интернет?

Милият ми дядо, не разбираше, че нито интернет е една купа сено, нито Щатите са.

Починалите деца в рода ми, несретните деца, захвърлените деца. Подредени в нестройна редица, чакат да прегърнат моето дете.

С майка ми влязохме в близката църква, същата, в която си представях, че кръщаваме Натан, за да купим голяма свещ, която да палим до четиридесетия ден. Запалихме свещи. Имаше кръщение на момченце, разплака се. Ръцете ми се разтрепераха и свещта, която запалих за здравето на семейството ми, угасна. Опитах да я запала с втората, която падна в течността около свещите. Извадих я с третата, запалих двете, накрая и третата – в памет на Натан. Лицето ми беше мокро, побързах да изляза навън в светлината на деня.

За първи път изпитах радост, когато видях Крис в залата за пристигащи на бургаското летище. Дойде няколко дена след мен. Хвърлих се на шията му. Той ме прегърна и целуна. В Брюксел беше разстроен от това, че заминавам с майка ми. Чувстваше се изоставен.

– Не те изоставям. Но трябва да се погрижа за себе си. Можеш да дойдеш с нас.

Не можеше. Имаше ангажименти към децата. Но помежду тях прескочи за три дни. Със себе си донесе остатъка от праха на Натан. Една вечер по тъмно отидохме на моста със семейството ми. С Крис се прегърнахме и разпиляхме праха над морето. Мина и това. Другата част от праха му бях разпръснала вечерта след погребението в градините на абатството, където бях прекарала толкова часове бременна в тихо съзерцание и бленуване на предстоящото майчинство. Беше поредно преодоляване – на ужаса вместо детето си да държа праха му. Какво ли не бихме направили за децата си, живи или мъртви.

В Бургас след момента на раздяла, се проснахме на пясъка, слушахме морето, гледахме звездите, пихме питиета, в някаква безтегловност, простота, безболезненост.

Бяха хубави, дните с Крис. Почти без напрежение. Шляехме се, хранихме се по ресторанти, виждахме се с приятели. Купи ми бяла рокля, аз си взех светъл гащеризон. Одеждите на скършеното ми майчинство.

Болката от загубата на детенцето ми е бездънна, несравнима с нищо, което съм изпитвала досега. Огромна, поглъщаща ме празнота, оставена от отпътуването му. Разминаванията с Крис след заминаването му влошават състоянието ми. Когато се прибрахме вкъщи след раждането, му казах:

– Преживяхме най-тежкото нещо заедно. Може би детето ни си отиде, за да видим нещата в перспектива, да спрем да се тормозим за глупости, да станем по-близки.

Той кимна. Надявах се, че загубата може да ни сближи. Но сега отново съм изправена пред стена, която не мога да преодоля. Не виждам нищо пред себе си. Немислимото се случи и не мога, не мога, не мога, не мога да направя нищо, за да го променя. Само приемане. И макар да си мисля, че приемам, тъгата ме залива и ме оставя без дъх и твърдина под краката ми. Люшкам се в безтегловност, наблюдавайки как дните минават.

Люшка се и морето. Рано сутрин, както всяко друго лято, отивам на плажа. Правя слънчевия поздрав, после се отпускам на хавлията и дишам. Терапевтката ми даде две дихателни техники. Следва рейки.

Гледам морето. Не ми е позволено да влизам в него, още кървя и може да стане инфекция. Морето е емпатично към мен – през повечето дни от триседмичния ми престой – е своенравно, недопускащо. Съответно знамето е червено. Гледам го. Съзерцавам зараждащия се ден. Това ме успокоява. Чета. „Книга на илюзиите“ на Пол Остър. В нея мъж загубва жена си и двете си деца в самолетна катастрофа. Страници, описващи живота му след това, неговото собствено влакче на болката. Свързването с неговата болка ми помага да интегрирам своята. Чета жадно, за да открия как се справя той, как се преодолява такава загуба, как тялото живее след смъртта на душата ти. В „Игра на дама“ на Кортасар няколко приятели водят дълги, импотентно-интелектуални разговори в тъмна и задимена парижка квартира, за да отложат неизбежния момент, в който Ла Мага ще открие, че болното ѝ бебе е умряло. Писъкът ѝ, когато докосва студеното му телце, отеква в сърцето ми. Не ги избирам аз тези книги. Намират ме те. Четенето ме откъсва от пароксизма на дните ми. И писането на дневника ми. В онзи момент съм спряла да работя по романа. На втората седмица започвам да правя онлайн курс за писане на сценарий, това ме разсейва. Когато съм си вкъщи, лежа. Майка ми ме пита какво искам да ям. Не искам нищо. Но се налага. Плодове и салати. Тя приготвя, носи ми ядки. Грижи се за мен все едно съм тежко болна. Аз приемам грижите ѝ, нужни са ми. Тя е винаги там, готова да откликне, да ме вземе в прегръдките си, когато плачът се всели в тялото ми и го разтърси в хлипове, докато не се оттегли изтощен, не изтрия очи и не взема книгата. Надвечер се връщам на плажа с нея или с приятелка. Морето е моят лечител през тези дни. Заедно с терапията, хомеопатията, астрологията, масажите.

И подкрепата на близките ми хора. Две приятелки идват от София една след друга, за да седят до мен в сенчестия хол в търсене на думите, които дават утеха. С друга приятелка се срещаме призори на плажа, след като току-що е слязла от нощния влак, и посрещаме деня, седейки на пясъка. Учителката ми по френски ми праща картичка след картичка от Брюксел. В нейната градина бяхме след церемонията на раздяла с Натан. Пихме вино и чакахме Крис и баща му да се върнат с урната. Приятелите ми в Бургас, в София, в Брюксел, по света. Обаждания, съобщения, срещи. Благодарна съм за делничността, за всяко споделяне, което хваща за ръка вниманието ми и ме изважда от кръга на болката.

Два пъти седмично имам терапия. В първите дни след раздялата с Натан терапевтката ми каза, че душите на мъртвородените бебета избират жени, които могат да понесат загубата, и чрез краткото пребиване в телата им чистят карма. Натан ме е избрал и ми е дал знаци за отпътуването си, защото връзката ни е и винаги ще бъде много силна.

Така беше. Бях имала знаци. Не само падналата грейка. Сънищата. Някъде около третия месец сънувам:

В жилището на терапевтката си съм. Отивам до тоалетната и когато си смъквам бикините, започва да шурти кръв. Мисля си, че правя спонтанен аборт и че стягането, което усетих в корема вечерта, е било предзнаменование за това. Цели парчета се изсипват от мен, телцето на миниатюрно бебе. Изведнъж всичко това е във ваната, не в гърнето. Бебчето се дави в кръв. Виждам перфектно оформена ръчичка и на толкова оформено личице. Викам терапевтката ми. Тя идва, но остава съвсем спокойна. Казва ми, че е твърде малко бебчето още и нищо не може да се направи. Казва, че няма нищо толкова, повечето жени минават през това. Аз съм разстроена, всички надежди за дете си отиват в този миг. Казвам, че не мога да мина отново през този процес.

– Е, през какво толкова си минала? – пита ме тя.

Мисля си за ежеседмичното даване на кръв в болницата, очакването, надеждата. Не мога да започна всичко това отново. Но не казвам нищо.

Събудих се ужасена. Огромно облекчение от осъзнаването, че не е истина. Преди или след това бях имала друг сън, в който виждам кръв на бикините си, докато съм в тоалетната. Разбира се, душата знае всичко. Моята също ме беше подготвяла.

Терапевтката на Крис му беше разказала история за известна жена терапевт, която след загубата на бебето си е специализирала в тази област, помогнала е на много други жени, написала е книги. Отпътуването на нейното дете е довело до същинския ѝ принос към човечеството. Въпреки това си мисля, че тази жена сигурно хиляди пъти би предпочела да държи бебчето си в ръце, вместо да се налага да стане експерт по преминаване през тази загуба.

Хомеопатката повтори казаното от терапевтката ми:

- Душата на детето се е върнала с намерението да не остава.
- Това е бил лош период за зачеване - каза астроложката.

После ме погледна право:

– Защо си с този човек?

Учителката ми по литература каза:

– Трябва да пишеш за това.

– Има много напрежение в тялото ти – казва масажистката и седмица след седмица лекува травмата с умелите си ръце.

Невинни, а всъщност безмилостни, напомнения за бременността ми. Отварям ютуб на плажа тази сутрин и първата страница е списък с пренатална класическа музика. Слушах я често вечер, особено когато бях сама. Слагах телефона близо до корема си, за да я чува и бебчето. Понякога му четях на фона ѝ. Имах силно желание да му чета „Малкият принц“. Търсих я сред книгите си след преместването, но не я намерих. Предположих, че е в Бургас. Нищо, казах си, лятото ще му я чета.

Трябва да изтрия списъка. Както изтрих запазените сайтове с пренатална йога, която правех сутрин, и пренатална гимнастика, която правих само веднъж-два пъти. Да изтрия всичко.

– Колко време ти отне, за да се възстановиш психически?

Бях на кафе с позната, която беше минала през същото.

– Първите няколко месеца бяха много тежки. Бях на легло. Но при мен ситуацията беше друга, аз щях да умра. Бях благодарна, че ме спасиха. Но болката от загубата беше много силна. Не, аз не видях детето. После, с времето, отмина. Сега мога да мисля и да говоря за това спокойно.

На същото кафе с приятелка.

– Майка ми също е родила мъртво дете. Изобщо не са им го показали. Тя никога не говореше за това, но в тях е останало някакво смъртно съмнение: ами, ако е било живо? Ако са ги излъгали? Когато не видиш бебето, нещо остава незавършено, раната не хваща коричка. Като подводна река, която винаги е там, само дете никой не я вижда. Мътна, тъмна, кална вода, която тихо и невидимо тече в дълбините на психиката.

Вуйна ми ми разказа за нейното мъртвородено дете една вечер, на плажа.

– Докато раждах, може би от упойката, имах много силно преживяване. Видях светлина, бях в поток от светлина и се почувствах много щастлива. Когато разбрах за смъртта на детето, вътрешно знаех, че то е на добро място. Знаех, че душата му се е възнесла и че един ден моята ще я последва, за да се срещнат. Не видях телцето му. С мен остана само тази светлина.

Бяха ли ми нужни историите им? Изглежда, да. Някъде там, в дълбините на психиката ни, всички сме част от една и съща история, травмите ни се срещат и преплитат и споделянето им може да ни направи по-свързани, по-силни и справящи се. Вярвам в това. Беше ли по-малка болката ми след тези срещи? Не. Но беше по-интегрирана в колективното страдание на стотиците хиляди неслучили се майки. И в преодоляването им.

– Как ще стане домът ни дом за теб, след като нямаш желание да се върнеш в него? – попита ме Крис вчера.

Със сигурност не с купуване на още мебели. Нито с цупене и сърдене за това, че заминавам за Прага два дни след връщането си в Белгия. Живях в този апартамент месец и половина, преди да ни помете нещастиято, но и предхождащите го седмици не бяха леки. Крис беше зает със сглобяване на мебели или вземането им отнякъде всяка вечер. Аз се прибирах изтощена от работа и също гледах да свърша каквото мога. Каквото силите ми позволяваха. Искаше ми се да съм мебел и аз, за да ми обърне внимание, да ме докосне, да прекара с мен десетина минути, след като се прибера. Казвах му го. Той се дразнеше. Искаше да свърши работата, да направи дома ни. Аз му казвах, че дом не се прави с вещи, а с отношение. Досадно му беше да ме слуша. Бърза прегръдка и обратно при гардероба в спалнята или леглото в стаята за гости или диваните в хола... Сигурно трябваше да съм благодарна, че имам мъж, който е така посветен на дома ни. В действителност ми беше самотно, студено и необично.

В Прага винаги се връщам на тази лодка кафе, колко, петнайсет-двайсет години? Най-после останах сама с мислите си, след като батерията на телефона ми падна. Наблюдавам състоянието си. Живота си. Неспособна съм за действие. Мъката е като тъничък воал, забулил сърцето ми. Мога да виждам през нея, дори да усещам и чувствам през нея, но тя е там, невидимо и неизменно присъствие. Не стигаше загубата, та трябва да мина и през всичко останало. Всичко преди и след. Животът ми с Крис.

Докато чакахме раждането, трябваше да вземам решения, за които не бях подготвена. Искате ли да видите бебето? Да ви дадем ли снимката му? А отпечатьците от ръцете и стъпалата му? Ще искате ли церемония? Погребение или кремация? Не е нужно да решавате сега, помислете и ми се обадете в петък. Защо никой не ни подготвя за такива решения? За ужаса да раждаш за първи път, знаейки, че детето ти е мъртво, че не раждаш живот, а смърт? Трябва да има курсове и за това в болниците, да знаят предварително бъдещите майки какви решения и избори може да им се наложи да вземат. Мозъкът ми не можеше да смели това в онзи момент. Реалността беше станала достатъчно нереална, за да предотврати полудяването ми.

Акушерката дойде да види разкритието. Въпрос на минути е. Сестрата ми показва как да дишам. Дишай, така, така, много добре, чудесно се справяш. Излиза. Виждаш ли го, виждаш ли го, питам Крис, който държеше ръката ми. Виждам го. Дишай, дишай, още малко, браво, справяш се много добре. Дишането ми премина във вой, в хлипове, в крясък: Майчице, майчице, майчице! Господииии! Не познавам друга болка като тази да раждаш детенцето си, знаейки, че никога няма да чуеш плача му.

Трябва да спра да пиша. Споменът и плачът ще ме пометат наред с това кафене и ако не се намеря сред безбрежните селения на болката? През една маса седят две семейства. Едното има момченце. Русоляво.

Дойдох в Прага в търсене на какво? Домъкнах и тук със себе си товара на сълзите и мислите си, воденичните камъни на връзката, теглещи ме към още бездни. Но никоя не може да се сравнява с бездната, в която бях там, на родилното легло, докато раждах Натан. Натан, който не проплака, но имаше спокойно, чисто, ненабръчкано лице на възрастен. Приличаше на Крис с правилния си нос, изрязани устни и сериозно изражение. Първият и единствен път, в който видях лицето му, докато го държах, вече повит. При прегледите все го криеше. На последната снимка, два дни след влизането ми в болницата, беше в профил – чипонос, с леко отворена уста, сякаш се смееше. Тази снимка държах на шкафчето си до болничното легло.

И все пак съм с ума си. Благодаря ти, Господи, че само месец след това мога да пътувам сама, да седя на платформата на лодка във Вълтава, да пия бира и да изглеждам като нормална жена с нормален живот, а не като жена, която наблюдава хаоса на живота си, неспособна да предприеме каквото и да е.

По време на бременността се скъсах да пътувам. Искях да наваксам предварително за предстоящите месеци на майчинството, когато животът ми щеше да бъде по-уседнал. Летях до градове, в които се срещах с приятелки, и вървях с часове, докато тялото не започнеше да ме боли от умора. Бяха ми казали, че е добре да вървя. В седмицата преди да вляза в болницата, бях в Лондон. В офиса климатиците дишаха мраз. Беше ми студено, започнах да кихам. Шефката ми каза, ако искам, да ида в хотела. Още малко. Преди това бях мъкнала малкия си куфар по стълбите нагоре в метрото. Бях го носила и в един от градовете, в които пристигнах сама, четири етажа. Когато се местехме и аз сновях насам-натам, носейки по-леки неща, новият хазяин, бивш дипломат, ми каза сериозно:

– Нищо не трябва да носите, нищо!

Защо не го послушах? И какво, ако го бях послушала, щеше ли да е тук Натан вместо споменът за него?

Всичко беше прекомерно в месеците на бременността ми – работата, връзката, местенето, пътуванията. Бях попитала лекарите дали трябва да променя начина си на живот. Отговорът беше: имаш нормална бременност, живееш както досега. Моето живеене беше интензивно. Такава беше и годината: усещах товар и натиск навсякъде. Опитвах се да издържа. Да дам най-доброто от себе си: и на работа, и вкъщи. Дадох най-скъпото.

Казвайки това, се връщам към знаците. Илюзия е да си мисля, че ако бях направила това или онова по-различно, изходът щеше да е друг. Натан беше дошъл с намерението да си отиде.

В кафене „Славия“, където някога са се събирали българските интелектуалци. Избрах маса, която гледа към реката. Музиката е тиха и ненаатрагчива. Няма много хора в предиобедния час. Да бъда със себе си в Прага, ми дава прегръдката на дома, който в момента брюкселското ми жилище не е.

Местенето беше идея на Крис. Непрекъснато проверяваше обяви по улиците и онлайн, ходеше по огледи, водеше ме и мен. Бях категорична, че не искам да плащам неустойка – договорът ни изтичаше след година. Че ще се преместя само ако е сигурно, че това няма да се случи. Но той продължаваше да търси. Този апартамент го привлече, защото беше в квартала, беше просторен и имаше три спални. Мен не ме впечатли. Не трепна сърцето ми. Но беше функционален и с добро разположение. Единият край на улицата свършваше в градините на абатството, а другият в търговски център и супермаркет. Щеше да е удобно, когато детето се родеше. А и хазяинът изцяло го пребойдиса по наш избор и ремонтира банята. Твърде много кукички за рационалното и практично мислене. Така въпреки всичките си съпротиви и несигурност във връзката, последвах Крис. Нали чакахме дете заедно.

Беше много различно с апартамента, който напусках. В него се влюбих от пръв поглед, трябваше да е мой. Вечерта изпратих съобщение на хазяина, че го искам, че мога да представя препоръки от предходни хазяи. Получих го. Когато се нанасях, един приятел ми помогна с багажа. Развеждах го и обяснявах: това е моята спалня, а това е детската стая. Той засия: ще имаш бебе! Някой ден. Събудих

се първата сутрин и го гледах с удивление. Това просторно елегантно жилище с гледка към градини и голямо дърво е мое! Поне за следващите две години. Заех се с декорацията му, за да го направя наистина свое. Превивах се под тежестта на торби с дървени рамки от ИКЕА, друг път наех такси. До края на годината имаше завършен вид и се беше превърнало в дом. Чувствах се защитена в него, там възраждах силите си. В момента, в който затворех вратата след себе си, се свързвах с покоя си каквото и да се беше случило. Защо не останах вярна на дома си, а го напуснах в момент, в който бях нестабилна, несигурна, изгубена? Щеше ли детската стая да се случи, ако бях останала? Щеше ли?

Истината е, че не можех да остана след Крис и това, което преживях с него там. Любовният му шепот преди да заспим в началото на връзката, нажежените ни разговори до среднощ, а често до зори, след като заживяхме заедно. Сълзите и крясъците ми, неговото поредно събиране на багажа само за да бъде прибран обратно няколко часа или ден по-късно. Студените ръце на недоверието около шията ми през безсънните ми нощи... Не можех да остана. Крепостта ми беше завладяна отвътре и домът ми вече не беше мой.

Върнах се две седмици след местенето, беше събота. Крис беше язвителен и дръпнат през целия ден. Късно вечерта, преди да си легнем, му казах:

– Ако така ще живеем, ще си тръгна. И това не е заплаха.

Той се усмихна саркастично:

– А какво е? Ако не беше заплаха, щеше да си си тръгнала.

В леглото ми обърна гръб и затвори очи. Станах, облякох се, взех си спално бельо и книга. Той се появи в тъмния коридор. Погледнах го в очите и излязох. В празния апартамент, за който плащаме три месеца неустойка, си постлах на дивана в хола. *Сладки сънища*, ми написа Крис.

На следващата вечер, докато си оправях леглото, си дадох сметка, че е безсмислено да се подлагам на това: да стоя в оголялото жилище, от което домът си беше тръгнал заедно с вещите ми. Прибрах се. Крис не приветства завръщането ми. Още една нощ в двата полюса на леглото. След работа – пореден мой монолог. Накрая каза: права си. Отидохме на помиренческа разходка. Повърнах на улицата.

Беше ми се случвало и преди. В друга вечер, последвала напрегнати дебати, когато той ми се обади, вече спокоен, повърнах на „Шосе д'Иксел“, сред множеството минавачи. Успях да свия, така че да е поне по-встрани, до едно дръвче. Елегантно облечена жена, която повръща на улицата. Избърсах се, излядох една ябълка и отидох в клуба за ораторско майсторство. Тази вечер спечелих първо място на импровизационно говорене.

В онази нощ Крис не ми каза *лека нощ*. После твърдеше, че е казал. Опитах се да заспя, но не можах. Треперех от възмущение от студенината му. Бях решила: заминат ли си сестра ми и семейството ѝ, го напускам. Връщам се в стария апартамент. Светнах лампата и зачетох. Той се обърна към мен и с яден тон ме помоли да намаля осветлението. Опитах се да преместя лампата, но не се получи. Почетох още малко и заспах.

Събудих се среднощ. Нищо необичайно. Случваше ми се всяка вечер. Отидох до тоалетната – също нищо необичайно, откакто бях бременна, ходех много често. Изпишках се и се избърсах – на хартията имаше кръв. Червена беше и урината ми в гърнето. Върнах се в спалнята.

- Крис, Крис.
- Какво? – събуди се той.
- Кървя. Имам кръв.
- Какво искаш да направим?
- Трябва да се обадя в болницата... сега или утре сутрин.
- Как ще се чувстваш по-сигурна?
- Сега!

Обадих се. Дежурната сестра каза да идем веднага. Облякох се автоматично, грабнах чантата си и тръгнахме. Седях до него в колата с каменно лице. Видя ли, видя ли какво стана? Не му казах нищо.

Бяхме прекарвали деня в Амстердам. Още предния ден, рожденият на сестра ми, усетих, че не съм добре. Същата седмица бях вървяла много в Лондон. Бях страшно уморена. С Крис вече от десет дни бяхме в пререкания, което допълнително ме напрягаше. В четвъртък, на следващата вечер след моето връщане, пристигнаха сестра ми и семейството ѝ. А в петък беше четиридесетата ѝ годишнина. Бях си взела отпуск, за да прекараме деня заедно. Вървахме към парка, чувствах необичайна умора. Едвам се влачех. Казах ѝ: мисля, че се разболявам. Пихме по питие на островчето, където бях усетила за първи път присъствието на Натан в мен, като потрепване на пеперуда. Това беше на сутринта, след като бях преспала в стария апартамент. Отидох там сама, взех си доматен сок и четох „Собствена стая“ на Вирджиния Улф. Тогава, насред объркаността на живота ми и усилието да бъда спокойна, почувствах това нежно потрепване в мен и вътрешно се озарих. Точно така, момчето ми, ще се справим!

На връщане от парка казах на сестра ми, че не съм сигурна, че ще имам сили за Амстердам. Но в края на краищата отидохме. По пътя с нея си говорехме за дрехи и спално бельо, които мога да купя от България за бебчето. Пристигнахме, обядвахме, Крис отиде да закара колата на паркинг, а ние тръгнахме към площада „Дам“. Беше дълга разходка, а силите ми не стигаха. Спирах се за момент, после продължавах. Мислех си, че е нормално да се появяват такива състояния през бременността, че може би от тук нататък ще бъде така. Не си давах сметка, че ми е още рано да имам такива затруднения – коремът ми едвам се беше издул. На „Дам“ сестра ми ме снима в профил за майка, тя все искаше да го види, да ме гледа бременна, поне на снимка. С племенника ми взехме трамвая за музея на Ван Гог. И в любимия си музей седах на всеки етаж, но се радвах, че съм там с него и му разказвах историята на любимия ми художник. Обиколихме го за час, за да не му става усилено, за мен беше седми път. Срещнахме се с останалите, вечеряхме и тръгнахме към Брюксел. Крис беше все така хладен. Тялото ме болеше. В колата затворих очи и си помислих: нещо много лошо ще се случи.

Вкъщи веднага легнах на дивана. Крис пожела лека нощ на всички и се оттегли в спалнята ни. Искаше ми се да ме попита как съм, нужно ли ми е нещо... Помолих мъжа на сестра ми да ми отреже диня, хапнах и го последвах.

В болницата трябваше да чакаме. Седях и гледах втренчено пред себе си. Отидох до тоалетната и тогава, когато се избърсах и видях още повече кръв, и видях кръвта, разтваряща се в урината, се заплаках, разхлипах се. Крис беше там, пред тоалетната, суетеше се около мен, беше станал грижовен отново, такъв, какъвто не го бях виждала от поне две седмици. Аз не говорех, само хлипах. После спрях да плача и се разтреперих. Цялото ми тяло се тресеше в неконтролируеми конвулсии. Крис извика сестра. Настаниха ме в една стая да изчакам доктора. Завиха ме с одеяло, но нищо не можеше да спре тресенето ми. Зъбите ми тракаха. Вътрешен студ. Това продължи поне двамайсет минути. Лекарят се освободи и ме прие.

– Оставате в болницата – каза.

– За колко дни? След две седмици имам полет за България.

– Струва ми се, че не разбирате. Има сериозна опасност за живота на детето Ви. Ще останете в болницата, докато родите.

Бях на заведение на плажа с приятелки, когато получих обаждането от болницата. Излязох и седнах на пейка на алеята.

– Резултатите от аутопсията излязоха – каза гинеколожката ми. – Детето е било здраво. Причината за смъртта вероятно е недостиг на необходими вещества, които не преминавали през инфектираната плацента.

Седях, окаменяла, и гледах морето, което продължаваше своя вечен танц, живо.

Педикюриската полагаше втори слой лак върху ноктите ми и говореше с фризьорката.

– Гинчето се обади, днес беше онзи важен преглед, дето гледат всички показатели на детето на ехограф. Тя се притесняваше, но всичко е минало добре. Бебчето е здраво.

Устните ми затрепераха, засмъди ми на очите. С върха на пръстите си избързах сълзите, преди да се плъзнат. За щастие, педикюриската беше твърде заета с ноктите ми и увлечена от разговора, за да забележи. Искях да спрат да говорят за това или да оглушея за кратко.

Мило мое детенце, бебче сладко, Натан. Днес отбелязваме четиресет дни, откакто душата ти напусна малкото ти телце. Всъщност, откакто дойде на бял свят, вече отпътувал. Направихме малко

събиране, закуско-обяд, бърнч, както се казва тук, с близки хора, които съпроводиха пътя ни с теб през изминалите месеци. Беше хубаво, непринудено. Получих красиви жълти цветя – рози, слънчогледи.

Гостите взеха да говорят за децата си. Аз нямах какво да кажа – ти си моето единствено дете и за съжаление, поводът не беше раждането ти, нито рожденият ти ден. На тези чествания обикновено се говори за този, който е починал, споделят се спомени, съвместни преживявания, чувства, свързани с отсъстващия. За теб никой нямаше какво да каже. Единственият човек, който те позна преди раждането ти, бях аз. Но и аз те познах отвъд думите и виждането, а чрез това, че бяхме едно. Дишахме и туптахме заедно. Баща ти също има спомен от теб – едно ритване. Както и леля ти. Но за този спомен не са нужни много думи. Даже никак не са нужни.

Но аз, аз исках да говоря за теб, исках да бъдеш част от сбирката, не само с отсъствието си, а и с това, което ми остави през своя кратък нероден живот. Разказах на Вивиан как ти стана моят Малък принц. Знам, че без да сме се видели, душите ни се свързаха и ще бъдат заедно завинаги. И тази история е най-красивото доказателство за това.

След третия месец много исках да ти чета „Малкият принц“. На български. Търсих книгата си в кашоните, но не успях да я намеря. Казах си: нищо, лятото, като се прибера в Бургас. Желанието остана с мен и само търпението ми го усмиряваше.

Един ден баща ти ми каза, че е избрал първата ти играчка. Отидохме да ми я покаже – беше лисица.

В болницата баба ти и дядо ти ми донесоха саксия с дребни червени рози, малък розов храст.

Вечерта, в която ти си отпътувал, лисицата се появи отново. Този път беше истинска. Стоеше до една кола на улицата и гледаше пред себе си. После извърна глава в моята посока и ясно видях муцуната ѝ под уличната лампа. Много се зарадвах и се надигах още няколко пъти, за да я видя.

По-късно същата нощ разказах за нея на Руми. Тогава, в разговора ни, се приплъзна змията, зелена, отровна, съскаща.

Сутринта, преди церемонията по раздялата с теб, разказах всичко това на баща ти. Когато се върнахме, той извади две-три страници с напечатан текст. Жената от болницата, която организира церемонията, му ги дала. Смятала да ги прочете там, но се била отказала, след като разбрала, че искаме по-кратък ритуал. Откъси от Библията, насочени към нас и теб, в търсене на смисъл и утеха за преждевременната ни раздяла. На последната страница – откъс от „Малкият принц“. Слушай, ще ти го прочета:

– Нощем ще гледаш звездите. При мен всичко е съвсем мъничко и затова не мога да ти покажа моята. Така е по-добре. За теб моята звезда ще бъде една от звездите... Тогава ще ти бъде хубаво да гледаш всички звезди... Всички те ще бъдат твои приятелки. Освен това ще ти подаря нещо...

Той пак се засмя.

– Ах, мъничък мой, мъничък мой, обичам да слушам този смях!

– Тъкмо това ще бъде моят подарък... ще бъде както с водата...

– Какво искаш да кажеш?

– Хората имат различни звезди. За тези, които пътуват, звездите са водачи. За други са само малки светлинки. За учениците те са проблем. За моя бизнесмен бяха злато. Но всички тези звезди мълчат. А ти ще имаш звезди, каквито няма никой друг...

– Какво искаш да кажеш?

– Тъй като аз ще живея на една от тях, тъй като аз ще се смея на една от тях, когато погледнеш нощем небето, ще ти се струва, че всички звезди се смеят. Ти ще имаш звезди, които знаят да се смеят!

И пак се засмя.

– И когато се утеших (човек винаги се утешава), ще се радваш, че си ме познавал. Винаги ще бъдеш мой приятел. Ще ти се иска да се смееш заедно с мен. И понякога ще отвориш прозореца, ей така, за удоволствие... И твоите приятели много ще се чудят, когато видят да се смееш, загледан в небето. А ти ще им кажеш: – Да, звездите винаги ме карат да се смея! – И ще те помислят за луд. Ще ти изиграла много лош номер...

И пак се засмя...

– Ще бъде все едно, че вместо звезди съм ти дал цял куп малки звънчета, които знаят да се смеят...

С баща ти се спогледахме през сълзи и вече знаех, че това е твоето обяснение и утешение за нас и за решението ти да си тръгнеш. Някъде там е твоята звезда с твоята единствена роза и ти си искал да се върнеш при тях.

Десет дена по-късно разказах тази история на Руми, докато седях сама на плажа в Черноморец. След разговора тя ми прати снимка на рисунка на тригодишната ѝ дъщеричката. В деня, когато разбрах, че си заминал, Руми плакала безутешно. И тя като мен вярваше, че ще успеем да преминем през това изпитание заедно. Дъщеричката попитала баща си защо майка ѝ плаче. За бебето на нейна приятелка, казал той. Тогава тя нарисувала картинка и ѝ я дала: мамо, не плачи, нарисувах приятел на бебето. Приятелят беше... лисица.

Ето го нашия съвместен спомен, мило мое дете, последния ни спомен заедно. Имам и други, но този е общ. Този съдържа цялата ни история и прави заминаването ти по-поносимо, ако не по-малко болезнено. И днес според ортодоксалното християнство душата ти ще отлети към твоите звезда и роза. А ние с баща ти и бабите, дядовците, леля ти и братовчед ти ще гледаме звездите и ще те виждаме сред тях.

Светлина на пътя ти, мили мой, единствен Натан!

В края на събирането за четиридесетте дена четиригодишният син на приятелка се заигра с балон. Смееше се на глас и го подритваше и удряше с ръка към нас, възрастните, които стояхме прави и си говорехме. Някой откликна, аз също се включих. Накрая само двамата играехме с този балон и след малко той си тръгна с него. Тази игра и детски смях в хола ни бяха най-доброто отбелязване на деня. И сякаш душата на Натан тръгна с този балон, отлетя, леко и игриво, с момченцето, до което той не успя да дорасте, и с беззвучния си смях, който никога нямаше да чуем в тази стая, а само от звездите.

Днес беше заключителният ми преглед. За първи път видях матката си след раждането. Очите ми нелогично търсеха Натан в нея. Последно той беше там със заглъхнало сърце. Сега го нямаше. Матката ми беше празна. Празна. Неизбежно се върнаха спомени от прегледите ми през

бременността. Искате ли да знаете пола? Бебето е малко момченце. Всичко е наред. Развива се добре. Мърда. Не иска да покаже лицето си. Усетих стягане в гърлото. Но го преодолях. Очите ми засмъдяха, но удържах сълзите. Имам остатъчни влакна от плацентата и ще трябва да мина през малка операция, за да ги почистят.

Върнах се на работа. В офиса ме очакваше голям букет от слънчогледи и полски цветя. И кутия билков чай. В неделя получих други слънчогледи. И си спомних за Ван-Гоговите Слънчогледи. В Амстердам, в онзи злополучен последен ден от нормалната ми бременност, с племенника ми се застояхме пред Слънчогледите. Сякаш онези и тези слънчогледи рамкираха един период в живота ми, който по-добре да не се беше случвал. Но, случил се, изглежда, имаше озарена рамка.

Ровех в едно от чекмеджетата в моята спалня в жилището на родителите ми и видях няколко празни бебешки шишета. Харесаха ми, докоснах едно, даже си помислих да го взема. Сетих се, че майка ги е подготвила за Натан, измила ги е, а после ги е прибрала, за да не ги виждам. Проверих чувствата си – бях спокойна. Само някаква далечна глуха тъга. Част от дълъг носталгичен сън, свързващ детството и настоящето ми.

Вчера минах покрай една от яслите, където обмисляхме да дадем Натан. Влязох вкъщи полуразплакана, сгуших се в Крис, който пиеше джин с тоник, и го разпитах за деня му, после му разказах своя. По-късно плаках в прегръдките му. По-късно излязохме. Вървахме по авеню „Молиер“ и аз си припомних онези вечери, в които се разхождахме тримата с майка ми като лунатици, изгубени в безпределността на болката. Говорихме за Натан, за това какво сме изпитвали към него. Крис ме попита дали съм си представяла какво ще правя с него. Отговорих му, че не, защото аз вече правех неща с него – четях му, говорех му, пеех му, слушахме музика и медитации... Но си представях майчинството си и това да го има него. Да го има плачът му, наеканото му дупе, смеха, беззъбата устичка, ръчичките, краченцата и аз, напълно обзета от това да бъда майка.

Казах му също, че се опитвам да си спомня лицето му, единствения път, когато го видях, мъртво. Той каза, че го помни много ясно и че се ужасява от мисълта да го забрави, и се разплака. Бяхме на друга улица, спряхме и се прегърнахме, плачехме за бебчето, за теб, Натан, за погребаните ни надежди. Когато тръгнахме пак, видяхме, досами нас, мебели, оставени на тротоара. Сред тях имаше стелаж, точно какъвто ни трябваше за кухнята. Крис го взе, аз грабнах черен сгъваем стол и ракета за тенис. Направихме още две крачки и чухме джаз, и приглушен женски глас. Малко заведение с няколко маси вътре, певица и китарист. Спогледахме се, не беше нужно да си казваме дума. Оставихме мебелите в двора, барманът вече беше отворил вратата за нас. Поръчахме си червено

вино, слушахме интимните изпълнения, държахме се за ръце през масата и разменяхме по някоя тиха фраза. Концертът свърши, поседяхме още малко, допихме виното и се прибрахме.

В четвъртък беше процедурата по изчистването на сервикса ми от остатъчните влакна плацентата. Крис беше с мен. Но когато ме отведоха към стаята за чакане и ми сложиха абоката, останах сама. Разплаках се. Същата тази болница, ужасът от игличката в ръката ми, преживяното, премахването на последните следи.

– Имате ли деца? – ме попита сестрата, която се опитваше да ме разсее, докато другата ми слагаше абоката. Грешният въпрос отново.

Два дни по-рано, когато давах кръв преди операцията, сестрата, мила жена на около шейсет години, беше попитала:

– Това първо дете ли ви е?

– Изгубих детето си – казах. – И, да, беше първото.

– О, съжалявам.

– Няма нищо.

Но след това, вкъщи, бях спокойна. Легнах в спалнята, където следобедното слънце почиваше в края на леглото. Светлината, която носи обещание за покой.

И сега отново съм се отпуснала на припек, в градината на абатството, където разпръснахме част от праха на Натан. На по-долно ниво деца се смеят, играят, пеят. Но това, че тях ги има, а Натан не, вече не ме наранява. Способна съм да погледна бременна жена, майка или баща, които носят пеленаче, дечица, които изпълват света със съществуването си, без да изпитам остра нужда да извърна очи. Дълбинното отекване в мен на отпътуването му не стига до повърхността по същия начин. То е там, всичко, което се случува, и същевременно мога да бъда весела, лековата, спокойна, щастлива дори. Мога. Сляза ли по стълбата към онова дълбоко място, изпитвам дълбоко недоумение. А същевременно знам. Знам, че бях бременна, знам, че ме риташе, знам, че живяхме заедно, знам, че сърцето му спря в мен, знам, че го родих, и знам, че го видях, както знам, че се сбогувах с него в малкото бяло ковчеже и държах праха му в ръцете си, преди да я разпръсна над градините, в които сега седя, и над морето, до което винаги стига животът ми. И това е най-необяснимото от всичко. Знанието и спокойствието. Възможното им съжителство.

Забравих третия месец. Всеки ден мисля за теб, мило мое бебче, а забравих третия месец. Има две дати, които отбелязвам в себе си. Денят, в който почина. Денят, в който се роди. На третия месец от първата, бях в океана сутринта и оставях вълните да се разбиват в голите ми гърди, представяйки си

как отмиват цялата чернилка, болката. А после летяхме обратно. Гледахме забавен филм за една сватба. Вечерта преди заспиване баща ти ми благодари за хубавата почивка и ми каза, че ме обича. Аз също му благодарих. По-бързо от преди преодоляхме всички разминавания и противоречия. Не беше радостната и лековата почивка, която си бях представяла, с коктейли на екзотичен плаж, някъде далече-далече, но беше почивка, бяхме заедно, бяхме свързани... през повечето време. Разходките ни край океана бяха най-хубавото от дните на Гран Канария. И дюните. И един гълъб, който кацна върху мен и яде фъстъци от ръката ми. На третия месец от втората летях към Прага, вечерях с приятелки, пих вино, беше хубаво, сънувах змии, отровни змии, едната зелена, които се появяваха навсякъде, следвайки ме. Три месеца. Много ли са? Малко ли са? Цял един живот. Цяло едно преминаване от смъртта към живота, от пълното към празното и пак изпълване.

Днес трябваше да се роди Натан. Вместо това запалих две свещички – в бялото малко свещниче с неговото име, и друга, голяма, червена. Бях спокойна, дълбоко спокойна по начина, по който може да е спокоен човек, който е изгубил всичко. Правих йога, медитация, разчистих кабинета, писах. Беше леко, приятно, е, какво толкова? Можеше да се роди и вчера или след седмица. Но не се, няма, няма да се роди, само в мислите и болката, и радостта ми, и познанието на жена, която е била бременна, била е майка на мъртво бебче, но жива душа, играеща си във вечността, на своята звездичка, мой малък Натан. И после, с прекъсването на писането, с храната, готвенето, напомнянето за вечността на живота ми, на тъжния ми малък живот, на самосъжалението, спомена, болката, сълзите, задавянето, давенето, невъзможността на живота ми и най-смешният, глупав, млад въпрос: защо? Защото. Бог. Вярa. Смирение. Спокойствие. Но как? Как, когато съм сама на този ден, съвсем сама, т.е. без Крис, и въпреки че той ми звъни и оставя гласови съобщения, съм избрала да бъда без него, да не го чуя днес, да се предпазя от потенциалните му сурови хладни думи, назоваващи нещата каквито са в неговия удобен свят, в който основният закон е този на желанията и комфорта му. Можехме да сме заедно. Можехме, ако той не го беше направил невъзможно, служейки си с точно тези фригидни думи.

На ритуала бяхме и двамата в бяло като на сватба. Той в панталон и риза, аз в дантелена рокля и ръкави от тюл, дрехите, с които бях облечена в онзи последен ден от нормалната ми бременност в Амстердам.

Преди това обядвахме вкъщи, родителите му дойдоха, майка ми беше тук, той беше купил деликатесна храна, ходихме заедно за цветя, бели. Хранехме се, не знам как преглъщах, как поемах храната, нищо не знам, не бях на този свят, не бях на хапчета, бях подобие на себе си, материя на болката, на нищото, на онова черно, което поглъща всичко. По телефона с баща ми мълчахме със задавани от сълзи гърла точно преди да тръгнем. Взехме учителката ми по френски и потеглихме към гробищата в Укъл.

Вървахме към залата, Крис и аз отпред, държах го под ръка, и плачех, плачех на глас, вървейки към тази зала, не беше ритуална, или беше, но за другите ритуали, за край, а не за начало, макар че крайт и началото неизменно се срещат, обречени са си. Вървахме, слънцето жулеше, не носех шапка, беше кратка тази пътека, но тежка, нашата лична *via dolorosa*, на която се озовахме два месеца по-късно, непланирано и съдбовно, звучеше хорово пение, избрано от Крис, вървахме и всяка крачка ни доближаваше до невъзможния ужас, vyplътен в миниатюрен бял ковчег, да изпратя бебчето си към пламъците на вечността. Ковчегът като детска играчка, затворен, цветята, всичките бели, ръката ми галеше повърхността му, и звуци, животински звуци, вой, хлип, звуци, за които няма думи,

избликваха от тялото ми, което се тресеше, приведено над ковчега, челото ми, полегнало на него, на една дъска разстояние от моето бебче сладко. Забравих да оставя цветята, седнах на първата редица между Крис и майка ми, и видях: цветята. Станах, приближих отново, положих ги. Свещеникът каза няколко думи на френски и започна литургията на руски. Постепенно сълзите ми пресъхнаха, тялото ми притихна, вслушах се в пението, понесох се с него към онзи друг свят, в който без време се беше пренесло детенцето ми.

Накрая песента, стара приспивна песен, която в Индонезия пеели на бебетата. Раздяла с ковчега, ръката ми, челото, дъската, бебчето ми, преди да се превърне в пепел и да бъде разпръснато по земята на двете пространства, в които моят живот без него, и с него до края, щеше да продължи.

Вкъщи, същата вечер, подготвихме паметната кутия за Натан. На капака написахме с пастел: Натан Nathan. Двете азбуки в живота ни. Сложихме всичките си спомени от него, картичките, които пристигаха всеки ден, хубави картички с мили съболезнователни думи, снимките на зародиша му, и последната, дванайсет дена преди да почине. Камъкът, който бяха дали в ритуалната зала, и отпечатъците от краченцата и ръчичките му. Това беше първият и единствен път, когато ги видях. Месеци по-късно избирахме подарък за колежка, която се връщаше от майчинство. Някой предложи пакет с пособия за вземане на подобни отпечатъци. Когато видях мострата на екрана на лаптопа си, очите ми се замъглиха и веднага я затворих. Тогава прочетохме и текста, който жената в ритуалния дом беше подготвила. Когато стигнахме до текста за Малкия принц, изумах и в мен се появи, за първи път, нещо като радост, все едно бях получила писмо от детето си, от отвъдното. По-късно същата вечер разпръснах праха му над градините на абатството.

– Ще мина да взема кутията на Натан – написах на Крис няколко месеца по-късно, седмица след като се бях изнесла. Поиска да задържи гривничката от болницата. Не помнех, че е имал гривничка.

Сълзите оставиха сухи следи. Спи ми се. Но ще изляза и ще правя неща, които утвърждават земния живот.

Поразява ме парадокса между тогавашното ми намерение да правя неща, които утвърждават земния живот, и това, което всъщност се случи.

Приятелка помагаше с разпродажба на вещите в дома на своя близка, която познавах и аз, и ме покани. Жилището се беше превърнало в магазин за всякакви потреби. Навсякъде имаше изложени кухненска посуда, сервизи, декорации, бижута, дрехи, обувки. Освен тях двете имаше още две-три жени. Приближих се към домакинята, тя говореше с друга жена. Попитах я дали се връща в Мадрид. Отговори, че не точно, но ще е близо. Че е избрала път с мисия.

– Да не би да отиваш в манастир? – попитах аз.

– Всъщност – да, отивам в манастир, как знаеш това?

– Не знам, хрумна ми.

Тя отиваше в манастир, който изискваше абсолютна бедност, затова продаваше всичко, което има. Парите щяха да бъдат дарени за болни от рак. Беше разтърсващо, че точно в деня, в който трябваше да родя, се озовах в дома на бъдещата монахиня. Просълзих се.

Купих си един порцеланов чайник с чаша на червени и жълти лимони и листа. Купих и една ръчно правена чашка за кафе, синьо-резедава, която идваше с история. Бъдещата монахиня отишла със своя

приятелка през лятото във Франция, където се срещнали с нейната сестра. Всяка година двете сестри си организирани такава среща и си подарявали по нещо за спомен. Този път другата сестра била направила за сестра си чашка. Моята позната толкова я харесала, че сестрата направила същата чаша и за нея. Допадна ми историята и купих чашата с намерение да я дам на сестра си. После обаче разбрах, че сестра ми пиела кафе в голяма чаша. Дадох я на Крис след връщането му.

Сутринта в онзи ден, в който трябваше да се роди Натан, стоях пред огледалото в банята и си повтарях: в твоя живот има любов, ти имаш любовта, която ти е нужна и която заслужаваш, в твоя живот има любов...

На връщане към къщи, в слабата електрическа светлина на „Шосе дьо Ватерлоо“, видях на асфалта малко детско пръстенче с жълто сърчице. Взех го и го сложих на безимения си пръст.

Направих всички неща, които нямаше да направя, ако Натан беше тук. Приех всички покани, изминах всички пътища. В негова памет. В името на продължаващия живот и оставането в потока му.

Два дни споделях личната си история на ритрийт с още седем жени в швейцарските Алпи. Едната от тях беше същата приятелка, с която успоредно бяхме преживели своите загуби. Домакинята ми разказа за своя приятелка, чието бебе починало неотдавна, пет месеца след раждането, в съня си. Как на церемонията приятелката ѝ казала, че е благодарна за щастието, което детето ѝ е дало. Аз също съм благодарна на Натан – за това, че бяхме заедно, за поритванията, за една уловена усмивка в корема ми, за това, че ме направи майка.

В Палестина бях щастлива от срещата с изключителни, талантливи, интелигентни хора – поети, писатели, читатели. Стечение на обстоятелствата ни отведе до Йерусалим и вървейки по Via Dolorosa, чувствах, че изминавам този път вътрешно, към моето лично разпъване, възнесение и възкръсване за новия живот, който вече живеех и който само два месеца по-рано изглеждаше невъзможен.

В Колумбия след близо двайсет години раздяла прегърнах силно Руми и я последвах до свещеното езеро, символизиращо инициацията и новото начало.

На Фуертевентура отидох с майка си, както бях планирала отдавна, и прекарахме една разпускаща, и радостна седмица на почивка, смях и танци. Само дето планове ми включваха и Натан.

В Малта обядвах с творци и културни дейци в дипломатическа резиденция, в която гостувах два дни, и се радвах на смислени разговори и свързване.

В Петра изпитах тих възторг и смайване от това, че я има, че съществува в неправдоподобната комбинация от величие и изящество, чудовищни размери и детайл. Хипнотизирана, гледах Манастира в опит да го запечатам, и отнеса в ментална снимка.

В Букурещ участвах в конференция, танцувах танго и се опознавах очарователния му стар град.

В Ню Йорк говорих за успешното застъпничество на организацията, за която работя, към Европейския съюз, потопах се в мита за него и се впуснах да търся туптящото му сърце сред декора на толкова истории и случвания, вплътени в изкуството, и поддържащи жив същия този мит.

Нямаше да направя нищо от това, ако Натан беше тук.

Бих заменила всеки миг от тези преживявания за това сега да държах плачещия или смеещ се Натан в ръцете си.

Преди няколко седмици бях в Лондон по работа. Вечерта гледах мюзикъла „Сервитьорка“ с колежка, без да знам за какво става въпрос. В първите минути стана ясно, че главната героиня е бременна и сюжета следваше бременността ѝ, та чак до раждането в края и детето в ръцете ѝ. Наблюдавах емоциите си, търсех остатъци от болка и невъзможност да смея това. Намерих спокойствие. Смях се и откликвах на случващото се на сцената с лекота и без никаква болезненост. Тръгнах си от мюзикъла в чудесно настроение.

И сега, ден преди да стане година от онзи злощастен 15 юли, когато свърши нормалната ми бременност, мога да кажа: има живот след смъртта. Избрах да го живея без Крис, но с моето преродено аз и с Натан.

Натан, който е жив в сърцето ми и ще бъде с мен до края на земните ми дни. И след това.

Епилог

С първата годишнина от отпътуването на Натан сякаш се затвори цикъл.

Уикендът преди това се върнах, за първи път оттогава, в Амстердам, за да посетя Ван Гог и новата изложба около Слънчогледите му. Малко се страхувах споменът да не ме всмуче и да се озова в онзи ден, когато едвам се влачех из улиците му, но не. Преминах през „Дам“, без да надничам в успоредната реалност, в която бременна жена в бяло позира за снимка, застинала завинаги в полупрофил, за да изпъква по-добре набъбналият ѝ корем. В музея за пореден път поех невъзможността на един живот, истински случил стремежа към свързване само в платната, изрисувани с най-топлата, копнежна и докосваща палитра на непрехивяното. Преизпълнена с цветове, слънчогледи и Ван Гог, се спуснах из квартал, в който не се бях разхождала, намерих заведение на последния етаж на хотел и изпих чаша вино на терасата му в тихо съзерцание отгоре на града.

Три дни по-късно, вечерта, в която си е тръгнала душата на Натан, седях на тревата в градините на абатството с колежка, глобалния ни директор по застъпничество в Ню Йорк и десетгодишната ѝ дъщеря. Детето, след като беше прекарало целия ден на едно бюро в офиса, четейки, предложи да играем на думи. „Отидох на екскурзия и взех със себе си...“, като всеки следващ предмет трябваше да започва с поредната буква в латиницата. Беше весело – хем да мислим думи, хем да повторим всички предходни предмети. Чудесна гимнастика за ума.

На годишнината от раждането на Натан пристигнаха сестра ми, мъжът ѝ и племенникът ми. Беше хубаво съвпадение. След вечеря с племенника ми излязохме да се разходим. В отговор на моето споделяне за играта от предходната вечер, той ми разказа за друга игра на думи, популярна в България. Примерът, който използва, беше... лисица. Не казах нищо, но мислено го отбелязах.

Сетих се за това, когато, прибирайки се към вкъщи на следващата вечер по авеню „Молиер“, сестра ми възкликна:

– Лисица!

Пресече улицата бързо, като сянка. Последвахме я. Беше влязла в един голям контейнер за строителни материали, вероятно търсейки храна. Изскочи, затича се напред, спря на тротоара и обърна издължената си муцуна към нас. В електрическата светлина, между къщите и колите, лисицата стоеше, неподвижна, и ни гледаше. Беше красива със слабото си тяло, издължени тънки крака, дълга опашка, щръкнали уши. Мигновение, в което се срещнахме от разстояние, в прекрасна сюрреалност. Погледна встрани, затича се, пресече улицата и изчезна зад колите.

А аз останах във вътрешен захлас и радостно преклонение пред магията, приказката, мита на живота.

Това ли е краят на моята история с Натан?

Не мисля.

Струва ми се, че това е началото.

26 юли 2019 г., Брюксел

Ирина Папанчева
ДОБРЕ ДОШЪЛ, НАТАН!
Литературен акт за раждане

Редактор: Добринa Топалова
Коректор: Васил Койнарев
Илюстрация: Ария Молинос Стрелковска

Издаелство Fast Print Books, 2019 г.

www.ipapancheva.com

ISBN 978-619-90570-4-9